

Commissie van Aanbestedingsexperts

Advies 353

1. Feiten

- 1.1. Beklaagde is een gemeenschappelijke regeling van twee gemeenten. Zij heeft op 14 april 2016 een Europese niet-openbare aanbestedingsprocedure aangekondigd voor een overheidsopdracht voor archeologische opgravingsdiensten, verdeeld in drie percelen.
- 1.2. In paragraaf 4.3 ("Planning Inschrijvingsfase") van het document "Oplegger Selectieleidraad niet-openbare procedure" is bepaald dat de start van de uitvoering van de aanbestede opdracht staat gepland op 1 november 2016.
- 1.3. In de Selectieleidraad voor Perceel 1 is, onder meer, het volgende bepaald:

2.4. Geschiktheid eisen

De gegadigde moet voldoen aan de navolgende minimumeisen voor de geschiktheid:

1. Beroepsbevoegdheid:

Gegadigde moet bij aanmelding en gedurende de volledige looptijd van de uitvoering van de opdracht in bezit zijn van een vergunning als bedoeld in artikel 45 van de Monumentenwet en moet in die hoedanigheid gerechtigd zijn opgravingen uit te voeren binnen Archeoregio 13 [noot 2: De reikwijdte van Archeoregio 13 is omschreven in de Nationale Onderzoekagenda Archeologie 1.0.]. Indien het bezit van een vergunning wijzigt als gevolg van de Erfgoedwet 2016, zal de opdrachtnemer bewijsmiddelen overleggen dat hij voldoet aan de eisen betreffende de beroepsbevoegdheid zoals vastgesteld in deze wet.

Als bewijsmiddel neemt de gegadigde een afschrift van de opgravingsvergunning op in zijn aanmelding en de gecompleteerde en ondertekende bijlage SF4 Verklaring beroepsbevoegdheid Erfgoedwet.

2. Beroepsbekwaamheid:

Gegadigde kan garanderen bij inschrijving en gedurende de volledige looptijd van de uitvoering van de opdracht beroep te kunnen doen op minimaal 2 senior KNA-archeologen [*Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, Commissie*] met minimaal 8 jaar relevante werkervaring (rekenend tot datum inschrijving). Hiervan heeft minimaal 1 senior-archeoloog ten minste 52 weken veldwerkervaring, aantoonbaar van toepassing zijn op de uitvoering van en het leidinggeven aan gravend (meervlaks) veldonderzoek (zoals gesteld in KNA-protocol 4003 proefsleuven en/of protocol 4004 opgraven) binnen Archeoregio 13. Onderzoek buiten Archeoregio 13, begeleidingen, booronderzoeken, de loutere uitwerkingen van onderzoek en/of andersoortige onderzoeken vallen uitdrukkelijk buiten de te benoemen ervaring. Deze persoon wordt in ieder geval fulltime ingezet als veldwerkleider te vindplaats 5B.

(...)

3. Financiële en economische draagkracht/minimale omzet:
(...)

4. Financiële en economische draagkracht/liquiditeit en solvabiliteit:
(...)

5. Technische bekwaamheid / kennis en ervaring: minimum aantal punten selectiecriteria:

Gegadigden moeten beschikken over aantoonbare kennis en ervaring om de opdracht kwalitatief, tijdig en binnen de financiële kaders af te ronden. Als ondergrens voor de geschiktheids eis moet de gegadigde een minimale score van 60% van het totaal aantal basispunten (= 140 excl. bonuspunten) behalen op de selectiecriteria zoals vermeld in paragraaf 2.5 van deze selectieleidraad.

Als bewijsmiddel neemt de gegadigde bijlage SF7 Verklaring Kerncompetenties op in zijn aanmelding. Deze bijlagen worden in stap 4 van de beoordeling gebruikt om te beoordelen of de inschrijving voldoet aan de geschiktheids eisen. Als de inschrijving voldoet en er meer dan 5 geschikte gegadigden zijn, worden de bijlagen SF7 Verklaring Kerncompetenties ook gebruikt voor stap 5 van de beoordeling, de beoordeling op de selectiecriteria.

2.5. Selectiecriteria

Aanmeldingen worden eerst beoordeeld op de minimum eisen (paragraaf 2.1), procedurele voorwaarden (paragraaf 2.2), uitsluitinggronden (paragraaf 2.3) en de geschiktheid eisen (paragraaf 2.4). Indien een aanmelding niet voldoet aan de gestelde eisen en/of onvolledig is en/of onjuistheden bevat, kan dit leiden tot uitsluiting van deelname aan de aanbesteding. Aanmeldingen welke voldoen zijn geschikte aanmeldingen. Als er meer dan vijf geschikte aanmeldingen zijn wordt de rangorde van deze aanmeldingen bepaald op basis van het totaal aantal punten van de beoordeling op de selectiecriteria (paragraaf 2.5). De bepaling van de rangorde heeft tot doel vast te stellen welke geschikte aanmeldingen / gegadigden worden uitgenodigd tot deelname aan de inschrijvingsfase. Dit zijn de geschikte aanmeldingen / gegadigden welke in de rangorde op plaats 1 t/m 5 staan.

De selectiecriteria zijn:

Omschrijving selectie criterium	Maximaal aantal basispunten	Maximaal aantal bonus punten
Kerncompetenties 1 t/m 4	40	80
Personele randvoorwaarden	20	0
Periodespecialisten	20	20
Organisatie / Kwaliteitscontroleproces	40	0
Publieksbereik / wetenschappelijk bereik	20	0
Totaal	140	100

2.5.1. Kerncompetenties

Gegadigden krijgen selectiepunten indien zij voldoen aan de onderstaande 4 kerncompetenties:

Kerncompetentie 1:

Ervaring met het zorgvuldig en wetenschappelijk verantwoord uitvoeren van een archeologische opgraving (conform KNA-protocol 4004) in de afgelopen 5 jaar, waarbij het daadwerkelijke vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 10.000m², waarbij een van de fulltime in te zetten als bedoeld in 2.4.2

senior-archeologen (aantoonbaar) dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek.

(...)

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten** worden toegekend indien een van de **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerkleider/projectleider** was op het referentieproject en/of worden er **10 bonuspunten** toegekend indien het onderzoek is uitgevoerd in **Archeoregio 13**. Markeer relevante passages in de tekst.

Kerncompetentie 2:

Ervaring met het zorgvuldig en verantwoord wetenschappelijk onderzoeken van een nederzetting uit het Neolithicum [*noot 2, niet opgenomen, Commissie*] (conform KNA-protocol 4004), waarbij het daadwerkelijke en relevante vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 100m², waarbij minimaal één van de beoogde senior-archeologen als bedoeld in paragraaf 2.4.2 dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek, alsmede betrokken was bij het opstellen van de rapportage én waarbij tijdens het onderzoek ook een relevant percentage systematisch in vakken/ eenheden is gezeefd.

(...)

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten worden toegekend** indien een van de **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerkleider/projectleider** was op het referentieproject en/of worden er **10 bonuspunten** toegekend indien het onderzoek is uitgevoerd in **Archeoregio 13**. Markeer relevante passages.

Kerncompetentie 3:

Ervaring met het zorgvuldig en verantwoord wetenschappelijk onderzoeken (conform KNA-protocol 4004) van een of meerdere grafheuvels/grafstructuren uit de Bronstijdperiode, waarbij minimaal één van de in te zetten senior-archeologen als bedoeld in 2.4.2 dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek.

Markeer relevante passages.

(...)

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten** worden toegekend indien een van de in te zetten **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerkleider/ projectleider** was op het referentieproject en/of worden er **10 bonuspunten toegekend** indien het onderzoek is uitgevoerd in **Archeoregio 13** (markeer relevante passages).

Kerncompetentie 4:

Ervaring met het zorgvuldig en verantwoord wetenschappelijk onderzoeken (conform KNA-protocol 4004) van een nederzetting uit de Bronstijd in de afgelopen 10 jaar, waarbij het daadwerkelijke relevante vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 3000m² en waarbij minimaal één van de in te zet-

ten seniorarcheologen als bedoeld in 2.4.2 dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek. [noot 3, niet opgenomen, Commissie]

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten** worden toegekend indien een van de te betrekken **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerkleider/ projectleider** was op het referentieproject en er worden 10 bonuspunten toegekend indien het onderzoek is uitgevoerd in **Archeoregio 13** (markeer relevante passages).

(...)'

In de Selectieleidraad volgt dan een nadere uitwerking van de selectiecriteria.

- 1.4. In de Selectieleidraad voor Perceel 2 is in paragraaf 2.4, in afwijking van de Selectieleidraad voor Perceel 1, met betrekking tot de beroepsbekwaamheid het volgende bepaald:

'Beroepsbekwaamheid:

Gegadigde kan garanderen bij inschrijving en gedurende de volledige looptijd van de uitvoering van de opdracht beroep te kunnen doen op minimaal 2 senior KNA-archeologen met:

- minimaal 8 jaar relevante werkervaring na afstuderen (rekenend tot datum aanmelding);
- die leiding gegeven hebben aan een opgraving (KNA-protocol 4004) van minimaal 12 veldweken of meer;
- waarvan tenminste 1 van de senioren aantoonbaar 52 weken ervaring heeft aangaande de uitvoering van en het leidinggeven aan gravend veldonderzoek (zoals gesteld in KNA-protocol 4003 proefsleuven en/of protocol 4004 opgraven) binnen Archeoregio 13;
Onderzoek buiten Archeoregio 13, begeleidingen, booronderzoeken, de loutere uitwerkingen van onderzoek en/of andersoortige onderzoeken vallen uitdrukkelijk buiten de te benoemen ervaring.

Én

waarvan tevens tenminste één van de senior-archeologen:

- aantoonbaar minimaal 20 veldweken ervaring heeft met (complex) meer-vlaks-onderzoek binnen de periode middeleeuwen (protocol 4003 en/of 4004);
- én waarvan maximaal 8 weken van bovenstaande ervaring is opgedaan in het kader van binnenstedelijk onderzoek, al dan niet buiten Archeoregio 13.

Begeleidingen, booronderzoeken, de loutere uitwerkingen van onderzoek en/of andersoortige onderzoeken vallen uitdrukkelijk buiten de te benoemen ervaring.

Als bewijsmiddel neemt de gegadigde CV's op in zijn aanmelding waaruit bovenstaande blijkt. Indien de 2 senior KNA-archeologen geen personeelslid van de gegadigde zijn, geeft de gegadigde in zijn aanmelding uitdrukkelijk aan op welke manier de beschikbaarheid van de 2 specifieke senior KNA-archeologen is geborgd. De senior-archeologen zijn gedurende de veldwerkzaamheden dagelijks fulltime aanwezig op de veldwerklocatie om als dagelijkse veldleiding sturing te geven aan de werkzaamheden. Daarnaast hebben zij een belangrijke rol in de uitwerking en rapportage. In de gunningsfase zal de werkervaring nader onderdeel uitmaken van de gunningscriteria.

Gezien de omvang van de opdracht in relatie tot het tijdspad wordt het niet onaanvaardbaar geacht dat u in meerdere teams wilt werken. Indien u in meerdere teams wenst te werken geldt als aanvullende eis dat ieder team onder leiding staat van een senior-KNA archeoloog. Voor iedere senior-archeoloog die als een teamleider functioneert worden in de gunningsfase eveneens relevante CV's meegeleverd. U geeft in dit geval tevens aan wie van de senior-archeologen als inhoudelijk projectleider zal functioneren. Let op: De projectleider mag, maar hoeft niet identiek te zijn aan de in deze aanbesteding gevraagde procescoördinator.'

- 1.5. In de Selectieleidraad voor Perceel 2 is in paragraaf 2.4, in afwijking van de Selectieleidraad voor Perceel 1, het totaal aantal te behalen basispunten exclusief bonuspunten voor de selectiecriteria betreffende technische bekwaamheid, kennis en ervaring 130. Ook wijken de kerncompetenties af van Perceel 1. De scoretabel met betrekking tot deze selectiecriteria en de gevraagde kerncompetenties luiden als volgt:

(...)

Omschrijving selectie criterium	Maximaal aantal basispunten	Maximaal aantal bonus punten
Kerncompetenties 1 t/m 3	30	50
Personele randvoorwaarden algemeen	20	0
Periodespecialisten	20	10
Organisatie / Kwaliteitscontroleproces	40	0
Publieksbereik / wetenschappelijk bereik	20	0
Totaal	130	60

2.5.1. Kerncompetenties

Gegadigden krijgen selectiepunten indien zij voldoen aan de onderstaande 4 kerncompetenties:

Kerncompetentie 1:

Ervaring met het zorgvuldig en wetenschappelijk verantwoord uitvoeren van een archeologische opgraving (conform KNA-protocol 4004) in de afgelopen 5 jaar, waarbij het daadwerkelijke vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 10.000m², waarbij een van de fulltime in te zetten als bedoeld in paragraaf 2.4.2 senior-archeologen (aantoonbaar) dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek.

(...)

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten** worden toegekend indien een van de **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerk-leider/ projectleider** was op het referentieproject en/of worden er **10 bonuspunten** toegekend indien het onderzoek is uitgevoerd in **Archeoregio 13**. Markeer relevante passages in de tekst.

Kerncompetentie 2:

Ervaring met het zorgvuldig en verantwoord wetenschappelijk opgraven van een rurale meervlaks vindplaats uit de middeleeuwen [*noot 3, niet opgenomen, Commissie*] in de afgelopen 5 jaar (conform KNA-protocol 4004), waarbij het daadwerkelijke en relevante vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 4000m², waarbij minimaal één van de beoogde senior-archeologen

als bedoeld in 2.4.2 dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek.

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten worden toegekend** indien een van de **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerk-leider/ projectleider was** op het referentieproject en/of worden er **10 bonuspunten** toegekend indien het onderzoek is uitgevoerd in **Archeoregio 13**. Markeer relevante passages.

Kerncompetentie 3:

Ervaring met het zorgvuldig en verantwoord wetenschappelijk opgraven van een vindplaats in Archeoregio 13 in de afgelopen 5 jaar (conform KNA-protocol 4004), waarbij het daadwerkelijke en relevante vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 5000m², waarbij minimaal één van de beoogde seniorarcheologen als bedoeld in 2.4.2 dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek.

(...)

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten** worden toegekend indien een van de in te zetten **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerk-leider/ projectleider** was op het referentieproject. Markeer relevante passages.

(...)'

- 1.6. In de Selectieleidraad voor Perceel 3 is in paragraaf 2.4, in afwijking van de Selectieleidraad voor Perceel 1 en 2, met betrekking tot de beroepsbekwaamheid het volgende bepaald:

'Beroepsbekwaamheid:

Gegadigde kan garanderen bij inschrijving en gedurende de volledige looptijd van de uitvoering van de opdracht beroep te kunnen doen op een inhoudelijk projectleider, zijnde een senior KNA-archeoloog met minimaal **8 jaar** relevante werkervaring na afstuderen (rekenend tot datum aanmelding), waarvan tenminste **52 weken** aantoonbaar van toepassing zijn op de uitvoering van en het leidinggeven aan **gravend veldonderzoek** (zoals gesteld in KNA-protocol **4003 proefsleuven en/of protocol 4004 opgraven**) **binnen Archeoregio 13**.

Onderzoek buiten Archeoregio 13, begeleidingen, booronderzoeken, de loutere uitwerkingen van onderzoek en/of andersoortige onderzoeken vallen uitdrukkelijk buiten de te benoemen ervaring.

Tot slot heeft de projectleider de leiding gegeven aan een opgraving (protocol 4004) van minimaal 12 veldweken of meer.

Als bewijsmiddel neemt de gegadigde bijlage SF5 Verklaring senior-archeoloog - inclusief CV- waaruit bovenstaande blijkt, op in de aanmelding. Indien de senior KNA-archeoloog geen personeelslid van de gegadigde is, geeft de gegadigde in zijn aanmelding uitdrukkelijk aan op welke manier de beschikbaarheid van de specifieke senior KNA-archeoloog is geborgd gedurende de volledige looptijd van de uitvoering van de opdracht. Tevens geeft u aan hoe (tijdelijke en langdurige) vervanging wordt geregeld. De senior-archeoloog is gedurende de veldwerkzaamheden dagelijks fulltime aanwezig op de veldwerklocatie om als dagelijkse veldleiding sturing te geven aan de werkzaamheden van het team. Daarnaast

heeft hij/zij de rol de inhoudelijke uitwerking en rapportage in goede banen te leiden.

Gezien de omvang van de opdracht in relatie tot het tijdskader wordt het niet onaanvaardbaar geacht dat u in meerdere teams wilt werken.

Indien u in meerdere teams wenst te werken geldt als aanvullende eis dat ieder team onder leiding staat van een senior-KNA archeoloog. Voor iedere senior-archeoloog die als een teamleider functioneert (eveneens fulltime aanwezig) worden eveneens relevante CV's meegeleverd. U geeft aan wie van de senior-archeologen als inhoudelijk projectleider zal functioneren. Let op: De projectleider mag, maar hoeft niet identiek te zijn aan de in deze aanbesteding gevraagde proces-begeleider.'

- 1.7. In de Selectieleidraad voor Perceel 3 zijn in paragraaf 2.4, in afwijking van de Selectieleidraad voor Perceel 1 en 2, de volgende scoretabel en kerncompetenties opgenomen:

'(...)

Omschrijving selectie criterium	Maximaal aantal basispunten	Maximaal aantal bonus punten
Kerncompetenties 1 t/m 4	40	70
Personele randvoorwaarden	20	0
Periodespecialisten	20	20
Organisatie / Kwaliteitscontroleproces	40	0
Publieksbereik / wetenschappelijk bereik	20	0
Totaal	140	90

2.5.1 Kerncompetenties

Gegadigden krijgen selectiepunten indien zij voldoen aan de onderstaande 4 kerncompetenties:

Kerncompetentie 1:

Ervaring met het zorgvuldig en wetenschappelijk verantwoord uitvoeren van een archeologische opgraving (conform KNA-protocol 4004) in de afgelopen 5 jaar, waarbij het daadwerkelijke vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 10.000m², waarbij een van de fulltime in te zetten als bedoeld in paragraaf 2.4.2 senior-archeologen (aantoonbaar) dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek.

(...)

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten** worden toegekend indien een van de **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerk-leider/projectleider** was op het referentieproject en/of worden er **10 bonuspunten** toegekend indien het onderzoek is uitgevoerd in **Archeoregio 13**. Markeer relevante passages in de tekst.

Kerncompetentie 2:

Ervaring met het zorgvuldig en verantwoord wetenschappelijk onderzoeken van een nederzetting uit de IJzertijd [*noot 2, niet opgenomen, Commissie*] (conform KNA-protocol 4004) in de afgelopen 5 jaar, waarbij het daadwerkelijke en relevante vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 3500m²,

waarbij minimaal één van de beoogde senior-archeologen als bedoeld in paragraaf 2.4.2 dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek.

(...)

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten worden toegekend** indien een van de **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerk-leider/projectleider was** op het referentieproject en/of worden er **10 bonuspunten** toegekend indien het onderzoek is uitgevoerd in **Archeoregio 13**. Markeer relevante passages.

Kerncompetentie 3:

Ervaring met het zorgvuldig en verantwoord wetenschappelijk onderzoeken (conform KNA-protocol 4004) van een grafveld uit de Romeinse periode [*noot 3, niet opgenomen, Commissie*] in de afgelopen 10 jaar, waarbij het daadwerkelijke relevante vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 4000m² en minimaal 15 graven werden onderzocht, waarbij minimaal één van de in te zetten senior-archeologen als bedoeld in paragraaf 2.4.2 dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek. Markeer relevante passages.

(...)

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten** worden toegekend indien een van de in te zetten **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerk-leider/ projectleider** was op het referentieproject en/of worden er **10 bonuspunten toegekend** indien het onderzoek is uitgevoerd in **Archeoregio 13** (markeer relevante passages).

Kerncompetentie 4:

Ervaring met het zorgvuldig en verantwoord wetenschappelijk onderzoeken (conform KNA-protocol 4004) van een vindplaats in **Archeoregio 13** in de afgelopen 5 jaar, waarbij het daadwerkelijke relevante vlakdekkend onderzochte oppervlakte groter of gelijk was aan 7500m² en waarbij minimaal één van de in te zetten seniorarcheologen als bedoeld in paragraaf 2.4.2 dagelijks betrokken is geweest bij de uitvoering van het onderzoek.

(...)

Indien de **kerncompetentie** naar oordeel van de beoordelingscommissie voldoet, worden **10 selectiepunten** toegekend. Er kunnen, indien de competentie voldoet aan de minimale eis, **10 bonuspunten** worden toegekend indien een van de te betrekken **senior-archeologen tevens aantoonbaar de dagelijkse veldwerk-leider/ projectleider** was op het referentieproject.

(...)

- 1.8. In de eerste Nota van Inlichtingen van 26 april 2016 zijn de volgende vragen en antwoorden opgenomen:
 - 1.8.1. Vraag 20: 'Wat is het standpunt indien de hoofdaannemer een volledige opgravingvergunning heeft, maar de onderaannemer een beperkte vergunning?'

Antwoord: 'Als de hoofdaannemer de opdrachtnemer is d.w.z. de marktpartij die de overeenkomst ondertekend, dan mag de onderaannemer een beperkte vergunning hebben.'

- 1.8.2. Vraag 21: 'Dienen bij inschrijven als combinatie alle partijen een opgravingsvergunning te bezitten?'

Antwoord: 'Bij een combinatie zijn de combinanten gelijkwaardig en dus allen verantwoordelijk voor de uitvoering. Dit impliceert dat alle partijen over een relevante opgravingsvergunning moeten beschikken.'

- 1.8.3. Vraag 22: 'Moet bij een inschrijving als Combinatie iedere deelnemer in de combinatie de verklaring beroepsbevoegdheid erfgoedwet invullen en ondertekenen?'

Antwoord: 'Ja, iedere deelnemer (=combinant) moet de bijlage SF4 Verklaring Beroepsbevoegdheid Erfgoedwet invullen en ondertekenen en opnemen in de aanmelding.'

- 1.8.4. Vraag 23: 'Indien gewerkt wordt met twee teams, dienen dan beide senior KNA-archeologen te voldoen aan de gestelde eisen onder punt 2 (8 jaar werkervaring en 52 weken binnen regio 13), of geldt dit enkel voor de eerste senior KNA-archeoloog?'

Antwoord: 'Voor perceel 3: Dit geldt voor de veldwerkleider. U wordt er wel op geattendeerd dat de onder meer de regionale ervaring van overige actoren - waaronder o.a. de teamleiders, specialisten, fysisch geograaf en periodespecialisten- in de inschrijffase eveneens wordt beoordeeld. U wordt er tevens op geattendeerd dat bij wijziging dan wel (langdurige of kortlopende) vervanging van relevante actoren-ter beoordeling van de opdrachtgever- een minimaal gelijkwaardige actor dient te worden ingezet. Indien geen minimaal gelijkwaardige actor bij opdrachtnemer voor handen is of binnen afzienbare tijd van elders kan worden ingeschakeld, wordt u tijdens de uitvoering van de opdracht in gebreke gesteld. Indien dit zich al voordoet gedurende de aanbesteding ,wordt u uitgesloten van verdere deelname.'

- 1.9. In de tweede Nota van Inlichtingen van 5 mei 2016 zijn de volgende vragen en antwoorden opgenomen:

- 1.9.1. Vraag 2: 'In de preambule van de Europese richtlijn 2004/18/EC wordt gesteld: "Bij het plaatsen van overheidsopdrachten die worden afgesloten in de lidstaten voor rekening van de staat, territoriale lichamen en andere publiekrechtelijke instellingen moeten de beginselen van het Verdrag geëerbiedigd worden, met name het vrije verkeer van goederen, vrijheid van vestiging en het vrij verlenen van diensten, alsmede de daarvan afgeleide beginselen, zoals gelijke behandeling, het discriminatieverbod, wederzijdse erkenning, evenredigheid en transparantie." De professionele, technische expertise van onze archeologen is in lijn met of overstijgt de minimumeisen zoals gesteld door de aanbestedende dienst met uitzondering dat zij ervaring hebben met meervlaksopgravingen elders dan archeoregio 13. Kunt u, verwijzend naar de betreffende EC-richtlijn, toelichten of professionele ervaring met meervlaksopgravingen elders dan archeoregio 13 door de aanbestedende dienst wordt geaccepteerd op grond van gelijkwaardigheid en het principe van non-discriminatie?'

Antwoord: 'Professionele ervaring elders dan Archeoregio 13 wordt niet geaccepteerd omdat de aanbestedende dienst van mening is dat er geen sprake is van, door de vragensteller gesuggereerde, gelijkwaardigheid. De aanbestedende dienst is van mening, dat iedere archeoregio zijn eigen specifieke aandachtspun-

ten en eigen specifieke "area of expertise" met zich mee brengt. De aanbestedende dienst acht het noodzakelijk voor de hoogwaardige kwaliteit van het onderzoek, de gestelde tijd- en financiële kaders, zoals de aanbestedende dienst deze beoogt, dat inschrijvers die de opdracht verwerven, aanzienlijke kennis én daarmee ervaring hebben van de bodemopbouw, opgravingsmethodieken en wetenschappelijke onderzoekdoelen en archeologische verschijningsvormen binnen deze archeoregio, waarvan de begrenzingen staan gegeven in onder meer de Nationale Onderzoeksagenda 1.0 en de Archeologiebalans, te weten Archeoregio 13.'

- 1.9.2. Vraag 3: 'Kunt u, gelet op de beginselen van de boven aangehaalde verordening, aangeven hoe u inschrijvingen zult beoordelen, waarbij een beroep wordt gedaan op een deskundige die beschikt over de vereiste beroepskwalificaties en die beschikt over een vergunning om archeologische werkzaamheden te verrichten overeenkomstig deze opdracht, niet in Nederland maar in een andere lidstaat van de Europese Unie en die ingezetene is van een lidstaat van de EU en daarom als gelijkwaardig dient te worden beschouwd door de Aanbestedende Dienst? En kunt u, in aanvulling hierop, aangeven hoe hiermee zal worden omgegaan zonder dat sprake is van discriminatie, zoals bedoeld in voornoemd artikel?'

Antwoord: 'Een dergelijke aanmelding / inschrijving voldoet niet aan de selectiecriteria, zoals gesteld in het aanbestedingsdocument, zowel wat betreft de beroepskwalificaties als de vergunningseis. Om die reden zal de aanmelding / inschrijving buiten behandeling worden gesteld.'

- 1.9.3. Vraag 4: 'Met betrekking tot de opgravingsvergunning, accepteert de aanbestedende dienst de archeologische opgravingsvergunning die recht geeft op het uitoefenen van dezelfde werkzaamheden als in deze opdracht, maar die is verleend door een andere lidstaat van de Europese Unie?'

Antwoord: 'Het is hier ten lande verboden om opgravingen te doen zonder of in afwijking van een opgravingsvergunning van Onze minister (artikel 45 Monumentenwet). Gezien deze regeling is er geen bevoegdheid voor de aanbestedende dienst om een vergunning te accepteren die door een ander bestuursorgaan in een andere lidstaat is verleend.'

- 1.9.4. Vraag 6: 'Mogen ten behoeve van de kerncompetenties ook onderzoeken in het buitenland worden opgevoerd?'

Antwoord: 'Ja, zolang een dergelijk onderzoek voldoet aan de minimale eisen zoals gesteld in deze aanbesteding, dus óók dat de stukken voor de aanbestedende dienst toetsbaar zijn en dus zijn opgesteld in de Nederlandse taal én dat de onderzoeken voldoen aan de normen zoals gesteld in de KNA. Hierbij wordt er tevens op geattendeerd dat de aanbestedende dienst archeoregionale ervaring van zeer groot belang acht voor een kwalitatief hoogwaardige uitvoering van het onderzoek. Met het opvoeren van referentie-projecten elders is het bereiken van het maximaal aantal punten niet altijd mogelijk.'

2. Beschrijving klacht

- 2.1. De Commissie heeft de klacht onderverdeeld in 4 klachtonderdelen.

2.2. Klachtonderdeel 1

De beroepsbevoegdheidseisen (een vergunning op basis van de Monumentenwet of een certificaat op grond van de Erfgoedwet 2016) discrimineren ondernemin-

gen die in andere landen van de Europese Unie voldoen aan de eisen om archeologische opgravingen te mogen uitvoeren.

2.3. Klachtonderdeel 2

Ten onrechte moeten alle combinanten aan de beroepsbevoegdheidseisen voldoen.

2.4. Klachtonderdeel 3

De geschiktheidseis dat de senior KNA-archeologen ervaring moeten hebben in Archeoregio 13 (in Nederland) discrimineert ondernemingen met gelijkwaardige ervaring.

2.5. Klachtonderdeel 4

Dat in het kader van de selectiecriteria met ervaring buiten Archeoregio 13 (dat in Nederland ligt) niet altijd het maximum aantal punten kan worden bereikt, is discriminatoir.

3. Onderbouwing klacht

3.1. Het doel van Europees aanbesteden door de overheid is het openstellen van de markt voor alle bedrijven in de Europese Unie, ongeacht het land waar ze zijn gevestigd. Een (lokale) overheidsinstelling mag ondernemingen uit het eigen land niet bevoordelen bij het gunnen van opdrachten. Alle aanbieders moeten een eerlijke kans krijgen.

3.2. Volgens klager druist de onderhavige aanbesteding in tegen belangrijke basisprincipes van dit primaire gemeenschapsrecht, zoals vastgelegd in het EG verdrag, en in het bijzonder:

- het beginsel van gelijke behandeling en
- het beginsel van mededinging.

3.3. Klager onderschrijft het belang van zorgvuldige en professionele voorbereiding en uitvoering van de opdracht door daartoe bevoegde ondernemingen en gespecialiseerde senior archeologen.

3.4. Klager was voornemens in te schrijven met een consortium. Klager meent dat dit consortium zeer goed in staat is het werk op een professionele wijze uit te voeren en beschikt over gekwalificeerd personeel. Vanwege de gestelde geschiktheidseisen en interpretatie van die eisen heeft het voor klager echter geen zin om in te schrijven op de uitvraag.

3.5. Klachtonderdeel 1

3.5.1. Klager had zich met een consortium willen aanmelden.

3.5.2. Eén van de Nederlandse leden van het consortium, Onderneming A, beschikt over de in het kader van de beroepsbevoegdheid vereiste vergunning op grond van artikel 45 Monumentenwet. Na inwerkingtreding van de nieuwe Erfgoedwet blijft deze opgravingsvergunning gedurende de overgangperiode van 1 jaar geldig.

3.5.3. Onderneming B beschikt over alle vereiste vergunningen voor archeologisch onderzoek verstrekt door het Hongaarse ministerie van Algemene Zaken onder verantwoordelijkheid van de Hongaarse premier.

- 3.5.4. Klager, het andere Nederlandse lid van het consortium, is in 2015 opgericht en beschikt niet over een vergunning op basis van artikel 45 van de Monumentenwet. Deze kon niet worden toegewezen op een formele grond: gebrek aan een locatie. De kwalificaties van de organisatie en van het personeel zijn niet de reden dat de vergunning niet aan klager kon worden toegewezen. Klager is voornemens zich onder de nieuwe Erfgoedwet voor alle protocollen van de KNA Landbodems te laten certificeren.
- 3.5.5. Er is in 2015 een samenwerkingsovereenkomst afgesloten tussen klager en Onderneming A waarin gedetailleerde afspraken zijn vastgelegd. Klager meent dat het consortium als geheel hiermee voldoet aan de gestelde eisen.
- 3.5.6. Als onderneming met professionele archeologen begrijpt klager de antwoorden van beklaagde op vraag 20 en 21 van de eerste Nota van Inlichtingen (zie 1.8.1 en 1.8.2) en vraag 3 en 4 van de tweede Nota van Inlichtingen (zie 1.9.2 en 1.9.3 hiervoor) vanuit de gedachte dat beklaagde de beste partij zoekt voor het uitvoeren voor de opdracht, dat beklaagde de kwaliteit van de uitvoering wil borgen en risico's zoveel mogelijk wil beperken. Toch acht klager de gegeven antwoorden disproportioneel en in strijd met de beginselen van het aanbestedingsrecht. Ondernemingen die elders in de EU voldoen aan de eisen om archeologische opgravingen te mogen uitvoeren dienen in aanmerking te mogen komen voor de opdracht.

3.6. Klachtonderdeel 2

Klager stelt zich op het standpunt dat slechts een combinatie als geheel aan alle gestelde eisen dient te voldoen (en dus niet ieder van de combinanten voor zich). Het doel van de combinatie is immers om kennis en ervaring te delen en te versterken in dienst van de opdracht. Het gezamenlijk kunnen voldoen aan de gestelde eisen is op grond van de rechtspraak van het Europese Hof ook toegestaan (in dat kader wijst klager op een uitspraak van de Hoge Raad van 22 juni 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA1828, Staat/Stevin).

3.7. Klachtonderdeel 3

- 3.7.1. Nederland is opgedeeld in 17 Archeoregio's. Archeoregio 13 betreft het 'Utrechts-Gelders rivierengebied'. Klager voert aan dat de kenmerken van deze Archeoregio ook elders in de EU en ook in Hongarije zijn terug te vinden. Met de vereiste ervaring in Archeoregio 13 wordt de mededinging derhalve nodeloos beperkt. Klager wijst in dit kader ook op de antwoorden op vraag 23 van de eerste Nota van Inlichtingen (zie 1.8.4 hiervoor) en vraag 2 en 3 van de tweede Nota van Inlichtingen (zie 1.9.1 en 1.9.2 hiervoor).
- 3.7.2. Het consortium van klager beschikt over Nederlandse senior KNA-archeologen die aan alle gestelde kwalificaties voldoen, met uitzondering van de ervaring in Archeoregio 13. Volgens klager zijn er slechts enkele archeologen in Nederland die aan de eis van ervaring in de afgelopen drie jaar in Archeoregio 13 kunnen voldoen. De eis is daarom niet proportioneel en in strijd met het aanbestedingsrecht. De ervaringseis ziet ook niet op de kerncompetentie waar het feitelijk om gaat, namelijk zorgvuldig en gedegen bodemonderzoek kunnen doen. De consortiumleden kunnen met referenties aantonen dat zij ruimschoots over gelijkwaardige ervaring beschikken.
- 3.7.3. Het consortium zou de opdracht onder leiding van een Nederlandse senior KNA-archeoloog uitvoeren. De functies van procescoördinator, veldwerkleider en teamleider zouden door Nederlandse senior KNA-archeologen worden bekleed. Onze Nederlandse archeologen kwalificeren zich tevens voor de rol van periode-

specialist. Het team zal worden gecompleteerd met zowel Nederlandse als Hongaarse gekwalificeerde archeologen met de vereiste kennis en ervaring. Ook relevante ervaring/bekwaamheid opgedaan elders in de EU zou moeten kwalificeren.

3.8. Klachtonderdeel 4

- 3.8.1. Klager begrijpt de eisen die beklagde aan de kwaliteit van de dienstverlening stelt en dat ervaring met archeologische opgravingen van belang is. Onderneming A beschikt over ervaren archeologen. Klager en onderneming B behoren tot een gerenommeerd bedrijf in de archeologische sector, met een hoofdvestiging in Hongarije en zelfstandige bedrijven in Nederland en Frankrijk en een solide financiële basis. Hoofdactiviteit is de voorbereiding, uitvoering, opslag en rapportage op het terrein van archeologische diensten. Het concern biedt hoogwaardige dienstverlening conform geldende nationale en internationale normen. Onder de klanten bevinden zich overheden en staatsmusea in diverse Europese landen. Niet alle uitgevoerde onderzoeken en rapportages zijn daarom in het Nederlands opgesteld, maar kunnen desgewenst wel in het Nederlands worden vertaald.
- 3.8.2. De volgende passage in het antwoord van beklagde op vraag 6 in de tweede Nota van Inlichtingen betreffende de technische bekwaamheid beschouwt klager als discriminerend: "Met het opvoeren van referentie-projecten elders is het bereiken van het maximaal aantal punten niet altijd mogelijk." Klager neemt aan dat daarmee wordt bedoeld dat bij onderzoek in het buitenland in beginsel wel het maximum aantal basis punten toegekend kan worden op de kerncompetenties, omdat je niet meer of minder kan voldoen aan een kerncompetentie. Relevante ervaring opgedaan elders in de EU zou op gelijke wijze moeten kwalificeren en daarmee zou ook een maximale score behaald moeten kunnen worden.

4. **Reactie beklagde**

- 4.1. Beklagde is van mening dat een uitgebreide toelichting op haar zienswijze noodzakelijk is om de Commissie een inhoudelijk beeld te geven van de bijzondere inhoud van de opdrachten uit de aanbesteding en de belangen van de beklagde.
- 4.2. De aanbesteding bevat drie bijzondere opdrachten. De bijzonderheid van de opdrachten stoelt op drie uitgangspunten:
- a) Het zeer grote wetenschappelijke belang van de te onderzoeken vindplaatsen;
 - b) Het zeer grote economische belang voor beklagde;
 - c) De relatief kleine sectorale markt binnen de Europese Unie in relatie tot de omvang van de opdrachten en in relatie tot goed opdrachtgeverschap.
- 4.3. a) *Zeer grote wetenschappelijke belang*
- 4.3.1. Bijzondere vindplaatsen: In 2014 is een gravend onderzoek (proefsleuven) uitgevoerd te [plaats X], waaruit bleek dat in de bodem van de ontwikkelingslocatie een ongekende schat aan archeologische informatie schuilgaat. Niet alleen is er sprake van een van de laatste nagenoeg intact resterende Middeleeuwse esdorpen met ronde hoofdvorm, is er sprake van een zeer bijzondere IJzertijd- en Romeinse vindplaats met grafveld, maar tot slot het binnen de archeoregio unieke fenomeen van een nagenoeg intacte Steentijdvindplaats, waarbij als klap op de vuurpijl een hiermee samenhangend Bronstijddorp met bijbehorende grafheuvels werd ontdekt. Er wordt verwacht dat deze Steentijdvindplaats alleen al per definitie een wetenschappelijke "sleutelsite" zal worden en aanleiding zal zijn voor verder baanbrekend wetenschappelijk onderzoek of zelfs tot verregaande

herziening van onze kennis van deze periode zal leiden. Een unieke wetenschappelijke kans dus.

- 4.3.2. Niet alleen de aard en ouderdom van de vindplaatsen zelf is hoogst bijzonder, maar ook de omvang en schaalgrootte van de werkzaamheden, waardoor de zelden vertoonde kans zich voordoet om de vindplaatsen in hun geheel en in relatie tot de archeologische (micro)regio (Archeoregio 13) én in relatie tot relevante vindplaatsen onderling te onderzoeken. Veelal graven archeologen slechts kleine delen – her en der een paar puzzelstukjes – van vindplaatsen op. Nu kunnen maar liefst vier nagenoeg volledige vindplaatsen én het nog zelden bestudeerde ommeland worden onderzocht, waarmee een ongekende schat aan informatie over de context en continuïteit van de vindplaatsen kan worden achterhaald en het zeldzaam complete plaatje opeens volledig kan worden overzien.
- 4.3.3. De relatie met Archeoregio 13 en het grote belang van ervaren actoren/ ervaringseisen Archeoregio 13: Aangezien klager zich met name richt tegen de ervaring die dient te zijn opgedaan in Archeoregio 13, gaat beklagde nader in op het belang van de Archeoregio. Beklaagde is van mening dat bij vindplaatsen met een dergelijk groot belang voor de archeologische wetenschap en de unieke mogelijkheid tot kennisvergaring van ons verleden, alleen de beste, gespecialiseerde en meest vooraanstaande archeologen en aan de archeologie verwante wetenschappers de benodigde onderzoeken zouden moeten én kunnen uitvoeren. Om die reden is in de gehele aanbesteding een zeer grote nadruk op inhoudelijke kwaliteit komen te liggen. Beklaagde is goed bekend met het feit dat de binnen de Lage Landen voorkomende archeologie in zeer sterke mate samenhangt met de bodemopbouw en de wijze waarop de bodem in de loop der millennia is gevormd en veranderd. In tegenstelling tot diverse andere plaatsen in Europa, is er binnen het onderzoeksgebied geen sprake van rotsgrond of andere grond die relatief statisch is. De bodem en daarmee de bevolkingsgroepen die hier in de Lage Landen hebben gewoond, alsmede de resten die hierbij zijn achtergelaten, zijn alleen al qua bodemopbouw complex en dynamisch.
- 4.3.4. Archeoregio 13 kent een bodemopbouw, bestaande uit vele laagjes van met name klei en zavel, constant wijzigende rivierlopen e.d., die binnen dit dynamische landschap nog eens zeer specifiek en nog dynamischer van aard is dan elders en zelfs qua dataset nagenoeg uniek is in de wereld. Alleen de Mississippi-delta in de Verenigde Staten kent conform hetgeen hierover is genoteerd door prof. dr. Berendsen en dr. Stouthamer een enigszins vergelijkbare dataset. De Mississippi-delta is echter gelegen in de Nieuwe Wereld en daarmee op alle andere vlakken van de archeologie compleet onvergelijkbaar met het huidige project.
- 4.3.5. Zoals professor doctor H.J.A Berendsen – die als een van de meest vooraanstaande kenners op het gebied van fysische geografie en paleogeografie mag worden beschouwd, alsmede zijn eveneens zeer gerenommeerde collega dr. Stouthamer – betoogt in een van de meest uitgebreide werken ooit op het gebied van paleografisch onderzoek in deze rivierdelta: *Because(...) a thorough understanding of the composition of the substrate are of paramount importance.* Oftewel een zeer gedegen kennis van de opbouw van de bodem (alhier) is van het grootst mogelijke belang. Beklaagde onderschrijft dat een zeer gedegen kennis van het grootst mogelijke belang is. Dit belang wordt versterkt door het feit dat de onderzoekers op dit project daarbij voor de uitdaging staan de bodemopbouw grootschalig te moeten koppelen aan het onderzoeksveld archeologie.
- 4.3.6. De zeer specifieke bodemopbouw en de omvangrijke kennis die nodig is voor het onderhavige project, is echter slechts één pijler van de vier waarop de beklagde meent dat kwaliteit binnen het onderzoek wordt gedragen. Naar de mening van beklagde dient voor het goed uitvoeren van de opdracht daarnaast zondermeer

ruime ervaring te zijn met de (pre)historische bevolkingsgroepen die binnen dit dynamische gebied hebben gewoond en de interactie met het dynamische landschap. De prehistorische culturen, maar ook de latere stammen en bevolkingsgroepen, waarbij niet in de minste plaats bijvoorbeeld de Bataven (die hun kernregio in de nu als zodanig benoemde Betuwe hadden en alhoewel dit niet met zekerheid kan worden gesteld, de naam Betuwe zelfs afgeleid zou kunnen zijn van deze stam), hebben een specifieke dynamiek binnen de archeoregio. Het feit dat elders in Europa ook een vergelijkbare dataset van een gelijksoortige bodemopbouw voor handen zou zijn (wat op basis van het onderzoek door Berendsen/Stouthamer door de beklagde onwaarschijnlijk wordt geacht), maakt daarmee nog niet dat binnen een dergelijk hypothetische gelijksoortige bodemopbouw ook bijvoorbeeld opnieuw Bataven te vinden zijn, laat staan dat deze dezelfde specifieke interactie hadden met het landschap aldaar. De bevolkingsgroepen vormden het landschap en het landschap vormde de bevolkingsgroepen. Deze twee zaken zijn niet los van elkaar te zien en ze afzonderlijk bekijken zou nagenoeg onmogelijk, maar per definitie desastreus zijn voor de kwaliteit van het onderzoek en de kennisvergaring. De combinatie van wetlands in het rivierengebied en de bewoning van de landbouwsamenleving in een uitgestrekt crevasse complex zal nagenoeg geen parallellen elders kennen. Vervolgens zijn er voor de archeoregio zeer specifieke post-depositionele processen en site-formatieprocessen, waaronder (een combinatie van) afdekking, verspoeling en bodemvorming en remaniëring. Kennis van het brede scala aan de potentieel in [plaats X] voorkomende archeologische bevolkingsgroepen en stammen en de wijze waarop deze leefden binnen het landschap per periode is naar de mening van de beklagde dan ook de tweede pijler en onontbeerlijk voor goed onderzoek naar vindplaatsen van deze bijzondere orde.

- 4.3.7. Vervolgens bestaat de derde pijler uit de (im)materiële neerslag van deze culturen en de nuances hierbinnen. Hoe bevolkingsgroepen hun huizen bouwden bijvoorbeeld, kan sterk verschillen per bevolkingsgroep of zelfs stam. Waar ze hun huizen (konden) bouwen, waarmee ze die bouwden, hoe en waarmee zij aardewerk produceerden, hoe zij hun lokale en regionale economie inrichten, de religieuze rituelen, de voedselvoorziening, etc. Vervolgens is de nuance binnen de materiële neerslag vaak vooral specifiek archeologisch regionaal te duiden. Daarbij is niet alleen de aard van het materiaal van belang, maar ook de wijze waarop het materiaal zich tot andere materiaalcategorieën of materiaaltypologieën verhoudt. Uiteraard zijn er ook lange afstandscontacten geweest, maar dit vormt niet de hoofdmoot van de archeoregionale kennis.
- 4.3.8. Een laatste, vierde pijler is van andersoortige aard, maar daarmee niet minder cruciaal. Het betreft de letterlijke zichtbaarheid van de archeologie. De archeologie in archeoregio 13 wordt gekenmerkt door zeer slecht herkenbare verkleuringen in de grond, zogenoemde sporen. Steenbouw was kostbaar en dus een zeldzaamheid en hout is vaak al millennia vergaan. Wat veelal resteert is slechts een kleurnuance, een donkerdere of lichtere kleur, ten opzichte van de kleuren van de bodem eromheen. Een oog dat niet getraind is in het herkennen van deze soms minimale kleurschakeringen, zal simpelweg de archeologische vindplaats niet eens zien. Zelfs de meest ervaren onderzoekers hebben vaak moeite om de sporen binnen deze Archeoregio 13 te herkennen. Een onderzoeker die onvoldoende bekend is met deze materie, zou een vindplaats in [plaats X] dus onmoedwillig en onbewust kunnen vernietigen. Of juist sporen "zien" die er in werkelijkheid in het geheel niet zijn.
- 4.3.9. Het is dus niet alleen belangrijk om ervaring in één van deze pijlers te hebben, of de pijlers afzonderlijk, maar juist in de combinatie van al deze factoren tezamen. Dit samenspel is naar de mening van beklagde alleen te omschrijven als "Archeoregio 13". De beklagde is de mening toegedaan dat zij met de definitie

die zij geeft aan Archeoregio 13, dan ook geen enge of topografische afkadering van het onderzoek heeft gegeven, maar een combinatie van (wetenschappelijke) factoren heeft gespecificeerd, die in combinatie uniek zijn en daarom de bijbehorende specialisten vereisen. Voor algemenere wetenschappelijke en technische randvoorwaarden waarbij archeoregionale kennis minder of niet noodzakelijk is, heeft beklagde ook geen of minder archeoregionale kennis gevraagd.

4.3.10. Archeologie is een wetenschap en daarmee valt of staat het volledige onderzoek met de kwaliteit, kennis, ervaring, de betrokkenheid en continuïteit van de onderzoekers. De beklagde heeft het daarom al in de selectiefase noodzakelijk geacht dat minimaal één van de fulltime aanwezige onderzoekers beschikt over voldoende ervaring met bovenstaande materie om de archeologie niet alleen op waarde te kunnen schatten, verbindingen te kunnen leggen, risico's in te kunnen schatten, maar ook om de archeologie zelfs letterlijk te kunnen zien.

4.4. ad b) *Zeer groot economisch belang beklagde*

4.4.1. Beklagde staat op het punt een zeer omvangrijk onderzoek te starten. Het is niet ondenkbaar dat dit één van de omvangrijkste en meest complexe onderzoeken ooit binnen de archeologische geschiedenis van de Lage Landen zal zijn. Met dit onderzoek zijn ook navenant hoge kosten gemoeid, dusdanig hoog, dat beklagde een zeer reëel en groot risico loopt dat de economische haalbaarheid van de ontwikkeling van het bedrijventerrein in ernstig gevaar komt. Naast het risico voor beklagde zelf, zou het niet verder kunnen ontwikkelen van het bedrijventerrein gevolgen kunnen hebben voor de werkgelegenheid en bedrijvigheid in de desbetreffende regio.

4.4.2. Naast een aantal procedurele, financiële en technische eisen om risico's voor de beklagde te beperken, is ervaring met de desbetreffende materie in Archeoregio 13 naar de mening van beklagde van het grootst mogelijke belang om de risico's voor de aanbestedende dienst tot een acceptabel niveau te reduceren.

4.4.3. Archeologie is een wetenschap, maar geen exacte wetenschap. Het is onmogelijk om vooraf met 100% zekerheid te voorspellen wat er allemaal zal worden aangetroffen. De kosten van archeologie hangen geheel samen met de mate waarin er sporen worden gevonden, de aard en omvang van deze sporen en de hoeveelheid en aard van de vondsten. Zo kan de verwerking van 1 gevonden stuk metaal al vele malen duurder zijn dan de verwerking van 100 stuks aardewerk. Laat de vindplaatsen binnen Archeoregio 13 en [plaats X] in het bijzonder nu juist een van de beste bewaarcondities hebben voor alle mogelijke categorieën vondsten en sporen en laat dit nu ook een locatie zijn waar deze in de grootst mogelijke aantallen kunnen voorkomen. Indien er een onderzoeksteam wordt ingezet dat geen of onvoldoende kennis heeft van de aanwezige sporen en materiaalsoorten, is dit een financieel risico voor de beklagde met alle gevolgen van dien.

4.4.4. Het onderwerp van de aanbesteding, een archeologische opgraving, impliceert dat er ook daadwerkelijk inhoudelijk onvoorziene situaties worden verwacht. Archeologen met kennis van en ervaring in Archeoregio 13, kunnen dit risico echter vroegtijdig signaleren en ondervangen door een aangepaste strategie voor te stellen. Daarmee zullen ze niet alleen beklagde en zichzelf behoeden voor kosten die te voorkomen waren geweest, maar ook de kwaliteit van het onderzoek structureel verhogen door de pijlen tijdig te richten op de meest informatieve delen van vindplaatsen.

4.4.5. Tot slot is beklagde er zeer veel aan gelegen dat de opgravingen zo snel als mogelijk van start gaan en zo snel als mogelijk worden uitgevoerd. Voorafgaand aan de onderzoeken in 2014 kon de beklagde nog op geen enkele wijze voorzien

dat de vindplaatsen dusdanig bijzonder zouden zijn dat er veel tijd zou gaan zitten in het opgraven van de archeologische waarden (in het geval van perceel 1 zelfs een volledig jaar!). De beklaagde loopt daarmee nu het risico haar "window of opportunity" te missen. Er hebben meerdere ondernemingen belangstelling getoond voor het zich vestigen op het nieuw te ontwikkelen deel van het bedrijventerrein van beklaagde. Echter, deze partijen zullen zich genoodzaakt voelen hun heil elders te zoeken, als de ontwikkeling te lang op zich laat wachten, terwijl de markt snel op zoek is naar bouwgrond. Het niet halen van de planning zou het economisch risico voor beklaagde nog verder verhogen.

4.4.6. Gegadigden met grote ervaring binnen het desbetreffende specialisme (Archeoregio 13), zullen als beste in staat zijn efficiënt onderzoek te doen, snel te schakelen bij onverwachte situaties en tegenvallers en een spoedige oplevering te bewerkstelligen, zonder dat dit nadelig is voor de inhoudelijke kwaliteit van het onderzoek.

4.5. ad c) *De sectorale markt en goed opdrachtgeverschap*

4.5.1. Zoals hierboven betoogd zijn de opdrachten uit de aanbesteding dusdanig omvangrijk dat er een reëel en omvangrijk financieel risico is voor beklaagde, zowel in geld als tijd. Ook zijn de opdrachten voor partijen binnen de sectorale markt een potentieel (groot) risico, gegeven de geraamde opdrachtwaarde en de financiële omvang van deze partijen.

4.5.2. Beklaagde meent dat niet alleen de gegadigden zelf een verantwoordelijkheid hebben in deze, maar dat beklaagde een zorgplicht heeft richting gegadigden. Beklaagde wil voorkomen dat gegadigden, geconfronteerd met de aantrekkelijkheid van deze zeldzaam grote opdrachten, de risico's die specifiek betrekking hebben op Archeoregio 13 wegwuiven, met alle mogelijke gevolgen voor de bedrijfsvoering van de gegadigden.

4.5.3. Beklaagde is van mening dat de geschiktheidseisen van de aanbesteding passen bij het onderwerp, de bijzondere inhoud van de opdrachten, de belangen van gegadigden en de belangen van de beklaagde zelf. Het vaststellen van geschiktheidseisen is, voor iedere aanbesteding, maatwerk. Kenmerk van maatwerk is dat dat niet passend is voor de volledige markt van belangstellenden. De stelling van klager dat de aanbesteding daardoor indruist tegen het beginsel van gelijke behandeling en het beginsel van mededinging is, volgens beklaagde, onjuist. De geschiktheidseisen zijn duidelijk geformuleerd, maar blijkbaar volgens eigen conclusie van klager, voor hem niet passend.

4.6. Klachtonderdeel 1

4.6.1. Klager heeft gevraagd of beklaagde bereid is de vergunning voor archeologisch onderzoek zoals verstrekt door het Hongaars Ministerie van Algemene Zaken onder verantwoordelijkheid van de Hongaarse premier te accepteren als zijnde gelijkwaardig aan de opgravingsvergunning. Klager heeft aangegeven niet te beschikken over een opgravingsvergunning als bedoeld in artikel 45 Monumentenwet. Beklaagde leidt hieruit af dat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een verzoek van klager tot verlening van deze vergunning heeft afgewezen. Beklaagde gaat er vanuit dat met het niet toekennen van de vergunning niet is voldaan aan de voorwaarden die de Nederlandse overheid hierin stelt.

4.6.2. Het is in Nederland verboden opgravingen te doen zonder of in afwijking van een opgravingsvergunning van Onze Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (artikel 45 Monumentenwet). Het staat partijen uit andere EU-lidstaten vrij een vergunning van Onze Minister aan te vragen. De toetsing en verlening van de

opgravingsvergunning is door Onze Minister ondergebracht bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Deze heeft bij navraag laten weten dat er ondernemingen uit andere EU-lidstaten dan Nederland een opgravingsvergunning hebben aangevraagd en er ook opgravingsvergunningen zijn verleend aan ondernemingen uit andere lidstaten. Beklaagde dient zich te houden aan bovenstaande wet- en regelgeving. Bovendien is beklagde van oordeel dat zij met het vereiste van de opgravingsvergunning geen disproportionele drempel heeft opgeworpen voor ondernemingen uit andere EU-lidstaten. Beklaagde meent dat uit het feit dat klager een vergunning heeft aangevraagd, kan worden afgeleid dat klager de noodzaak heeft ingezien om over deze vergunning te beschikken, om opdrachten in Nederland te kunnen verwerven.

4.7. Klachtonderdeel 2

Klager geeft aan dat hij aan het vergunningsvereiste kan voldoen door een aanmelding in te dienen als consortium (of: combinatie). Beklaagde eist in een dergelijk geval echter dat alle combinanten de beschikking hebben over een opgravingsvergunning. Klager is van mening dat deze eis "disproportioneel en in strijd met de beginselen van het aanbestedingsrecht is". Beklaagde deelt deze mening niet. Er is geen sprake van verzwaring van eisen voor een combinatie. Beklaagde beroept zich hierbij op de Monumentenwet. Een "papieren" constructie waarbij één van de combinanten de opgravingsvergunning inbrengt, conflicteert met de kwaliteitseisen op grond waarvan de opgravingsvergunning wordt verstrekt.

4.8. Klachtonderdeel 3

4.8.1. Klachtonderdeel 3 richt zich op de ervaringseis welke aan de senior KNA-archeoloog wordt gesteld, te weten ervaring met Archeoregio 13. Volgens klager is ervaring elders in de Europese Unie en Hongarije gelijkwaardig en wordt, door deze eis, de mededinging nodeloos beperkt. De beklagde deelt deze mening absoluut niet. De kenmerken van Archeoregio 13 zijn inhoudelijk-wetenschappelijk niet vergelijkbaar met een andere geografische locatie. Deze geschiktheidseis is van dusdanig groot belang dat hiermee de uitvoering van de opdrachten binnen de gestelde kaders (kwaliteit van het onderzoek, tijdigheid van oplevering, binnen de financiële kaders) staat of valt. Het feit dat er aan de Europese Unie en/of Hongarije wordt gerefereerd geeft aan dat hier door klager wordt gedacht in politieke en/of topografische verbanden, echter niet in (pre)historische-, paleogeografische-, bodemkundige- en archeologische verbanden en begrenzingen, die een ander verband kennen dan de huidige (EU-)verbanden en begrenzingen. Deze (pre)historische, paleografische, bodemkundige en archeologische verbanden zijn echter wezenlijk voor het optimaal kunnen uitvoeren van deze bijzondere opdrachten.

4.8.2. Klager stelt dat er slechts enkele archeologen aan de ervaringseis kunnen voldoen. De eis is daarom niet proportioneel en in strijd met het aanbestedingsrecht en ziet niet op de kerncompetentie waar het werkelijk om gaat. Beklaagde is van mening dat er geen relatie is tussen het aantal archeologen wat aan de eis voldoet en het proportionaliteitsbeginsel. Proportionaliteit moet worden gerelateerd aan het kwaliteitsaspect van de eis, niet aan de kwantiteit. De stelling van klager dat het aantal archeologen wat aan de eis kan voldoen zeer beperkt is, wordt niet onderbouwd met gegevens. Beklaagde heeft voldoende kennis van de branche om te weten dat deze stelling niet correct is. Dit wordt bevestigd door de ontvangen aanmeldingen.

4.9. Klachtonderdeel 4

Klachtonderdeel 4 betreffende de technische bekwaamheid is in de kern een herhaling van de klacht over de geschiktheidseis beroepsbekwaamheid. Volgens klager is ervaring elders in de Europese Unie en Hongarije gelijkwaardig en moet dus gelijkwaardig worden beoordeeld in deze geschiktheidseis. Beklaagde verwijst naar de reactie op klachtonderdeel 3.

5. Beoordeling

5.1. Beklaagde is een gemeenschappelijke regeling van twee gemeenten. De Commissie stelt vast dat beklagde op 14 april 2016 een Europese niet-openbare aanbestedingsprocedure heeft aangekondigd voor een overheidsopdracht voor archeologische opgravingsdiensten, verdeeld in drie percelen. Op deze aanbestedingsprocedure zijn onder andere de volgende bepalingen van toepassing: Richtlijn 2004/18/EG, Delen 1 en 2 van de ten tijde van de aankondiging van de opdracht geldende Aw 2012 en de Gids Proportionaliteit, versie januari 2013.

5.2. Klachtonderdeel 1

5.2.1. Voor de behandeling van het eerste klachtonderdeel is het volgende toetsingskader relevant.

5.2.2. In artikel 1.8 Aw 2012 is bepaald:

‘Een aanbestedende dienst (...) behandelt ondernemers op gelijke en niet-discriminerende wijze.’

5.2.3. In artikel 2.90 Aw 2012 is onder andere bepaald:

‘1. Een aanbestedende dienst kan geschiktheidseisen stellen aan gegadigden en inschrijvers.

2. De geschiktheidseisen, bedoeld in het eerste lid, kunnen betreffen:

(...)

b. beroepsbevoegdheid.

5.2.4. In paragraaf 2.3.6.2 (“Beroepsbevoegdheid”) is in artikel 2.98, tweede lid, Aw 2012 bepaald:

‘Bij procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor diensten kan een aanbestedende dienst, indien de gegadigden of de inschrijvers over een bijzondere vergunning dienen te beschikken of indien zij lid van een bepaalde organisatie dienen te zijn om in hun land van herkomst de betrokken dienst te kunnen verlenen, verlangen dat zij aantonen dat zij over deze vergunning beschikken, of lid van de bedoelde organisatie zijn.’

5.2.5. Tot 1 juli 2016 was het op grond van artikel 45, lid 1, Monumentenwet in Nederland verboden opgravingen te doen zonder opgravingsvergunning. Aanvragen voor opgravingsvergunningen werden beoordeeld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Voorwaarde voor verlening van de opgravingsvergunning was dat de aanvrager aantoonde bekwaam te zijn tot het doen van opgravingen (lid 2).

5.2.6. Voormelde voorwaarde was nader uitgewerkt in het Besluit archeologische monumentenzorg. Op grond van artikel 17 van dit besluit diende de organisatie van een aanvrager ten minste te voldoen aan onder meer de volgende eisen. De or-

ganisatie moest voorzien in voldoende faciliteiten om vondsten te conserveren en tijdelijk op te slaan. Dit hield in dat de aanvrager moest beschikken over een locatie waar vondstmateriaal onder gecontroleerde omstandigheden kon worden opgeslagen en uitgewerkt voordat het materiaal en de documentatie aan een depot werden overgedragen. Daarbij valt te denken aan ruimtes met een bepaalde constante temperatuur, koelkasten, opslag faciliteiten en dergelijke. Het is aannemelijk dat als deze locatie niet voor handen was dat dit een reden was om de opgravingsvergunning te weigeren.

5.2.7. Tevens diende de leidinggevende op basis van artikel 17 Besluit archeologische monumentenzorg voldoende werkervaring te hebben. Bij de aanvraag van een vergunning dienden bewijsstukken te worden ingediend waaruit die werkervaring blijkt (artikel 18, lid 1, aanhef en onder d Besluit archeologische monumentenzorg). Uit het curriculum vitae moest voldoende ervaring blijken met veldwerk in Noordwest Europa (Nederland, België, Duitsland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en/of Denemarken), zie de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.3, Bijlage II 'Eisen aan de actoren'.

5.2.8. Buitenlandse ondernemingen konden net als Nederlandse ondernemingen een opgravingsvergunning krijgen wanneer zij onder meer personeel met het vereiste kennis- en ervaringsniveau in dienst hadden en over faciliteiten beschikten om het vondstmateriaal onder gecontroleerde omstandigheden op te slaan in de periode van uitwerking en rapportage.

5.2.9. Artikel 15 Besluit archeologische monumentenzorg luidt als volgt:

'Met de vergunningseisen ter zake van het doen van opgravingen als bedoeld in dit besluit worden gelijkgesteld vergunningseisen die worden gesteld in een andere lidstaat van de Europese Unie of een andere staat, niet zijnde een lidstaat van de Europese Unie, die partij is bij een daartoe strekkend verdrag of mede daartoe strekkend verdrag dat Nederland bindt, en die een vergunningsniveau waarborgen dat ten minste gelijkwaardig is aan het niveau dat met de nationale eisen wordt nagestreefd.'

5.2.10. In de Nota van Toelichting is dit artikel als volgt toegelicht (Stcrt. 2007, 292):

'In dit artikel is de zogenoemde clause van wederzijdse erkenning opgenomen. Op grond van artikel 49 van het EG-Verdrag moet met betrekking tot de vergunningverlening rekening worden gehouden met de verplichtingen waaraan dienstverrichters afkomstig uit een andere lidstaat mogelijk reeds dienen te voldoen in het land van vestiging. Het uitgangspunt dat rekening moet worden gehouden met de verplichtingen waaraan de buitenlandse dienstverrichter, zowel inhoudelijk als procedureel, reeds moet voldoen in het land van vestiging, brengt eveneens met zich dat deze dienstverrichter hier te lande niet mag worden onderworpen aan procedures die het verrichten van zijn diensten onnodig moeilijk en onnodig duur maakt. Er dienen zo min mogelijk belemmeringen te worden opgeworpen.'

5.2.11. Per 1 juli 2016 is de Erfgoedwet in werking getreden. Enkele uitzonderingen daargelaten, bepaalt artikel 5.1, lid 1, van deze wet dat het zonder certificaat verboden is handelingen te verrichten met betrekking tot het opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed of onderdelen daarvan, waardoor verstoring van de bodem, of verstoring of gehele of gedeeltelijke verplaatsing of verwijdering van een archeologisch monument of cultureel erfgoed onder water optreedt. Werd de vergunningsaanvraag eerder door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed beoordeeld, nu gebeurt dit door certificerende instellingen. De certificerende instellingen beschikken over een accreditatie door de Raad van Accre-

ditatie en een aanwijzing van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De Raad houdt toezicht op de deskundigheid, onafhankelijkheid, onpartijdigheid en betrouwbaarheid van de instelling. Een organisatie krijgt het certificaat als uit een beoordeling blijkt dat zij voldoet aan de in de beoordelingsrichtlijn gestelde eisen en als zij kan aantonen dat zij de werkzaamheden conform de kwaliteitsnorm uitvoert (artikel 5.2 Erfgoedwet).

5.2.12. De aanvrager van een certificaat dient aan te tonen opgravingen en daarbij behorende handelingen op professionele wijze te zullen verrichten (artikel 5.3 Erfgoedwet). Een certificaathouder dient er voor te zorgen dat bij het verrichten van een opgraving de verrichte handelingen en aangetroffen archeologische vondsten worden gedocumenteerd, de vondsten worden geconserveerd en een rapport wordt opgesteld waarin de resultaten van de handelingen zijn beschreven. Hij dient de opgravingen en voormelde handelingen op professionele wijze te verrichten (artikel 5.4, leden 1 en 2, Erfgoedwet). Archeologen kunnen zich inschrijven in een zogenaamd actorenregister. Hierdoor is voor de certificerende instelling – en derden – duidelijk dat zij aan de vereisten omtrent opleiding en werkervaring voldoen. Dit wordt dan niet meer apart getoetst door de certificerende instelling.

5.2.13. Het opgravingsverbod uit de Erfgoedwet is niet van toepassing op een opgraving die wordt verricht door diegene die in het bezit is van een vergunning, een certificaat of een ander document van een andere lidstaat van de Europese Unie en dat ten minste gelijkwaardig is aan het niveau van de eisen die worden gesteld bij of krachtens hoofdstuk 5 van de Erfgoedwet, mits diegene op incidentele basis opgravingen verricht in Nederland (artikel 2.4, leden 2 en 3, Besluit Erfgoedwet archeologie). De voorschriften van artikel 5.4, lid 1 en 2, en 5.6 Erfgoedwet zijn dan wel op de uitvoering van deze opgravingen van overeenkomstige toepassing. In de Nota van Toelichting staat de volgende toelichting op dit artikel (Stcrt. 2016, 155):

‘Tenslotte is er een uitzondering geregeld voor dienstverleners op tijdelijke basis. Deze uitzondering kwam ook reeds voor in artikel 15 van het Besluit archeologische monumentenzorg en is gebaseerd op de Europese Dienstenrichtlijn en de Dienstenwet.’

5.2.14. De brochure ‘Professionele archeologie en de Erfgoedwet’ van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (te vinden op www.cultureelerfgoed.nl onder publicaties) vermeldt hieromtrent het volgende:

‘Een buitenlandse organisatie die in het bezit is van een vergunning of certificaat of ander document van een andere lidstaat van de Europese Unie dat ten minste gelijkwaardig is aan het niveau van de eisen die worden gesteld in de Erfgoedwet hoeft niet ook nog eens in Nederland een certificaat te behalen. Belangrijk is wel dat het alleen gaat om opgravingen op incidentele basis. Zodra de werkzaamheden een structureel karakter krijgen, een bedrijf zich bijvoorbeeld in Nederland vestigt, dan zal ook dat bedrijf een certificaat moeten behalen. De buitenlandse bedrijven moeten zich net als Nederlandse bedrijven houden aan de kwaliteitsnorm en zijn dus verplicht om te melden, deponeren, documenteren, conserveren en rapporteren.’

5.2.15. De beoordeling of en in hoeverre de Nederlandse regelgeving op het gebied van archeologische werkzaamheden in overeenstemming is met Richtlijn 2006/123/EG (de Europese Dienstenrichtlijn) behoort niet tot de bevoegdheden van de Commissie. De Commissie zal in het navolgende beoordelen of het handelen van beklagde in overeenstemming is met de aanbestedingsregelgeving (artikel 1 sub c Reglement van de Commissie).

5.2.16. Op grond van artikel 2.98, lid 2, Aw 2012 mag beklagde eisen dat de gegadigden over de benodigde vergunningen beschikken om de gevraagde diensten in Nederland te mogen verrichten (zie 5.2.4 hiervoor).

5.2.17. Nu de start van de uitvoering van de onderhavige opdracht in paragraaf 4.3 van de 'Oplegger Selectieleidraad Europese niet-openbare procedure' na inwerking-treding van artikel 2.4 Besluit Erfgoedwet archeologie op 1 juli 2016 staat gepland (op 1 november 2016, zie 1.2 hiervoor), had beklagde rekening moeten houden met deze bepaling. Ook indien het Besluit Erfgoedwet Archeologie ten tijde van de publicatie van de aankondiging van de onderhavige opdracht mogelijk nog niet bekend was bij beklagde (dit besluit van 8 april 2016 is in het Staatsblad van 26 april 2016 gepubliceerd, Stb. 2016, 155), had beklagde daarmee na publicatie in het Staatsblad rekening moeten houden. Door ondernemingen met een vergunning, een certificaat of een ander document van een andere lidstaat van de Europese Unie categorisch van deelname aan de aanbestedingsprocedure uit te sluiten, handelt beklagde in strijd met het discriminatieverbod van artikel 1.8 Aw 2012. Het is discriminatoir om van een onderneming die over een gelijkwaardig document in de zin van artikel 2.4 Besluit Erfgoedwet Archeologie beschikt en die op incidentele basis werkzaamheden in Nederland verricht ook een Nederlands certificaat te eisen, wanneer die onderneming op grond van de Nederlandse regelgeving niet verplicht is over een Nederlands certificaat te beschikken.

5.2.18. Het eerste klachtonderdeel is daarmee gegrond.

5.2.19. Ten overvloede overweegt de Commissie dat uit het voorgaande volgt dat klager geen belang heeft bij gegrondverklaring van dit klachtonderdeel, nu niet is gebleken dat zij over een gelijkwaardig document in de zin van artikel 2.4 Besluit Erfgoedwet Archeologie beschikt.

5.3. Klachtonderdeel 2

5.3.1. Voor de behandeling van het tweede klachtonderdeel zijn de volgende bepalingen relevant.

5.3.2. In artikel 2.52, lid 3, Aw 2012 is het volgende bepaald:

'Een samenwerkingsverband van ondernemers kan zich inschrijven of zich als gegadigde opgeven.'

5.3.3. In artikel 2.90 Aw 2012 is onder andere bepaald:

'1. Een aanbestedende dienst kan geschiktheidseisen stellen aan gegadigden en inschrijvers.

2. De geschiktheidseisen, bedoeld in het eerste lid, kunnen betreffen:

(...)

b. beroepsbevoegdheid.

(...)

5. Een aanbestedende dienst stelt bij de voorbereiding en het tot stand brengen van een overeenkomst uitsluitend eisen aan de inschrijver en de inschrijving die verband houden met en die in een redelijke verhouding staan tot het voorwerp van de opdracht.

5.3.4. Artikel 1.10, lid 1 en lid 2, sub c, Aw 2012 luidt als volgt:

'1. Een aanbestedende dienst (...) stelt bij de voorbereiding van en het tot stand brengen van een overheidsopdracht (...) uitsluitend eisen, voorwaarden en criteria aan de inschrijvers (...) die in een redelijke verhouding staan tot het voorwerp van de opdracht.

2. Bij de toepassing van het eerste lid slaat de aanbestedende dienst (...) voor zover van toepassing, in ieder geval acht op:

(...)

c. de inhoud van de geschiktheidseisen;

(...)'

5.3.5. Op grond van artikel 1.10, lid 4, Aw 2012 dient een aanbestedende dienst de voorschriften uit de Gids Proportionaliteit toe te passen of een afwijking daarvan te motiveren.

5.3.6. Voorschrift 3.5 H Gids Proportionaliteit bepaalt het volgende:

'De aanbestedende dienst stelt geen hogere eisen aan combinaties van inschrijvers (samenwerkingsverbanden) dan hij stelt aan een enkelvoudige inschrijver.'

5.3.7. Dit voorschrift is in de Gids Proportionaliteit als volgt toegelicht (paragraaf 3.5.4, p. 51):

'Combinatievorming vindt in de praktijk slechts plaats wanneer partijen duidelijke redenen hebben niet enkelvoudig maar gezamenlijk in te schrijven. Het gaat hierbij altijd om een noodzaak tot samenwerking, niet alleen vanwege noodzakelijke spreiding van risico's en allocatie van middelen, maar ook om gezamenlijke competenties te bundelen en om restcapaciteit te benutten. Wanneer een onderneming zelfstandig in staat is op een opdracht in te schrijven, ligt combinatievorming in de praktijk niet in de rede, omdat ondernemingen er over het algemeen liever geen andere onderneming (concurrent) bij willen halen als ze de opdracht zelf kunnen doen. Bovendien geldt dat slechts onder bepaalde omstandigheden samengewerkt mag worden. Dit vastgesteld hebbende, is er vervolgens geen enkele reden een dergelijke combinatie bij toetsing aan de eisen op een andere wijze te behandelen dan een zelfstandig inschrijver. Het stellen van verhoogde eisen aan combinaties kan dan ook snel als disproportioneel worden aangemerkt. (...)'

5.3.8. De onderhavige opdracht betreft drie complexe en omvangrijke archeologische opgravingen.

5.3.9. Op grond van artikel 2.52, lid 3, Aw 2012 mag een samenwerkingsverband van ondernemers zich aanmelden als gegadigde.

5.3.10. Uit de beoordeling van het eerste klachtonderdeel volgt dat beklagde op grond van artikel 2.98, lid 2, Aw 2012 mag eisen dat de gegadigden over de benodigde vergunningen beschikken om de gevraagde diensten in Nederland te mogen verrichten (zie 5.2.16 hiervoor).

5.3.11. Deze door beklagde gestelde eis is – gelet op het bepaalde in artikel 2.90, lid 2 onder c, Aw 2012 en de plaatsing van artikel 2.98 Aw in paragraaf 2.3.6.2 Aw 2012 ("Beroepsbevoegdheid") – een geschiktheidseis die betrekking heeft op de beroepsbevoegdheid van gegadigden. Anders dan in artikel 2.92, tweede lid, en artikel 2.94, tweede lid, Aw 2012 is bepaald ten aanzien van geschiktheidseisen die betrekking hebben op de op financiële en economische draagkracht respectievelijk technische bekwaamheid en beroepsbekwaamheid, biedt de wet geen mogelijkheid voor een samenwerkingsverband van ondernemers zich te beroepen op de beroepsbevoegdheid van de deelnemers aan het samenwerkingsverband of

van andere natuurlijke personen of rechtspersonen. In zoverre kan de Commissie klager dan ook niet volgen in haar beroep op het arrest HR 22 juni 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA1828 (Staat/Stevin) nu dat arrest ziet op een geval waarin de aanbestedende dienst geschiktheidseisen met betrekking tot technische bekwaamheid had gesteld.

- 5.3.12. Het voorgaande laat onverlet dat de door beklagde gestelde geschiktheidseis dat alle combinanten over een vergunning op grond van de Monumentenwet of een certificaat op grond van de Erfgoedwet moeten beschikken, eventueel kan worden geproblematiseerd in het licht van het proportionaliteitsbeginsel. De te beantwoorden vraag is dan of beklagde met het stellen van deze eis in strijd handelt met haar verplichting op grond van artikel 1.10 Aw 2012 en of zij in het verlengde daarvan daarmee afwijkt van Voorschrift 3.5 H Gids Proportionaliteit. De Commissie overweegt – voortbouwend op haar Advies 203 en op het arrest Hof 's-Hertogenbosch 15 oktober 2013 (ECLI:NL:GHSHE:2013:4799) – dat bij de beantwoording van deze vraag alle omstandigheden van het geval dienen te worden afgewogen in het licht van de volgende gezichtspunten:
- (i) of en in hoeverre beklagde ten aanzien van de overige door haar gestelde geschiktheidseisen heeft bepaald dat elke combinant daaraan moet voldoen;
 - (ii) de mate waarin de voor alle combinanten gestelde geschiktheidseis verband houdt met een door beklagde vastgestelde kerncompetentie die overeenkomt met de gewenste ervaring op essentiële punten van de opdracht (vergelijk Voorschrift 3.5 F Gids Proportionaliteit);
 - (iii) de mate waarin die kerncompetentie – en daarmee ook de daarvan afgeleide geschiktheidseis – een generiek karakter heeft, in die zin dat redelijkerwijs mag worden verwacht dat, wanneer de opdracht door een combinatie wordt uitgevoerd, alle combinanten in dat kader prestaties zullen verrichten waarop de kerncompetentie betrekking heeft.
- 5.3.13. De Commissie beantwoordt de in 5.3.12 gestelde vraag als volgt.
- 5.3.14. Vast staat dat beklagde niet ten aanzien van alle door haar gestelde geschiktheidseisen heeft bepaald dat in geval van een inschrijving door een combinatie elke combinant aan die eisen moeten voldoen: zij heeft dat alleen gedaan ten aanzien van de eis dat een gegadigde over een vergunning op grond van de Monumentenwet of een certificaat op grond van de Erfgoedwet moet beschikken.
- 5.3.15. Bij de beoordeling van het eerste klachtonderdeel kwam al aan de orde dat het vanaf 1 juli 2016 op grond van de Erfgoedwet verboden is handelingen als bedoeld in artikel 5.1, lid 1, van die wet te verrichten zonder certificaat of gelijkwaardig document in de zin van artikel 2.4 Besluit Erfgoedwet Archeologie. Zoals bij de beoordeling van het eerste klachtonderdeel verder is gebleken, vindt die wettelijke verplichting – evenals de verplichting op grond van artikel 45 Monumentenwet en de uitwerking daarvan in het Besluit archeologische monumentenzorg – haar grondslag in de wens van de wetgever dat de hiervoor bedoelde handelingen in ons land alleen worden verricht door partijen die over voldoende kennis en ervaring beschikken. In zoverre ziet de Commissie dan ook voldoende raakvlakken tussen de door beklagde vastgestelde kerncompetenties, de vertaling daarvan in de Selectieleidraad in geschiktheidseisen die betrekking hebben op de technische bekwaamheid, kennis en ervaring van gegadigden, en de eisen waaraan een onderneming zal moeten voldoen wanneer zij aanspraak maakt op de verlening van een certificaat of vergelijkbaar document op grond van de Erfgoedwet.
- 5.3.16. Uit artikel 5.1, lid 1, Erfgoedwet kan verder worden afgeleid dat het daarin neergelegde verbod ziet op een breed scala van handelingen (zie ook 5.2.11 hiervoor). De Commissie leidt uit de Selectieleidraad af dat de door beklagde ge-

vraagde prestaties die behoren tot de essentiële onderdelen van de onderhavige opdracht binnen de kaders van de in artikel 5.1, lid 1, Erfgoedwet, omschreven handelingen vallen. Aangezien het de Commissie niet is gebleken dat beklagde met de onderhavige aanbestedingsprocedure ook nog andere prestaties vraagt die tot de essentiële onderdelen van de opdracht behoren en die niet binnen de hiervoor bedoelde kaders vallen, gaat zij er voorshands van uit dat alle combinanten bij de uitvoering van de opdracht prestaties zullen gaan verrichten waarvoor een certificaat (of gelijkwaardig document in de zin van artikel 2.4 Besluit Erfgoedwet Archeologie) vereist is.

5.3.17. De Commissie is gelet op het voorgaande van oordeel dat beklagde mag eisen dat alle combinanten over een vergunning op grond van de Monumentenwet of een certificaat op grond van de Erfgoedwet moeten beschikken. Beklagde wijkt met het stellen van die eis dan ook niet af van Voorschrift 3.5 H Gids Proportionaliteit en handelt daarmee ook overigens niet in strijd met artikel 1.10 Aw 2012.

5.3.18. Klachtonderdeel 2 is daarmee ongegrond.

5.4. Klachtonderdeel 3

5.4.1. Hoewel klager de ervaringseis met betrekking tot perceel 2 citeert, lijkt dit klachtonderdeel zich te richten tegen de ervaringseisen die beklagde voor alle percelen heeft gesteld.

5.4.2. De Commissie stelt vast dat klager weliswaar klaagt dat beklagde met de eis dat de senior KNA-archeologen ervaring moeten hebben met Archeoregio 13 in strijd handelt met het non-discriminatiebeginsel van artikel 1.8 Aw 2012, maar leidt uit de onderbouwing van het klachtonderdeel af dat klager daarmee in de kern de vraag opwerpt of beklagde met het stellen van die eis in overeenstemming met het proportionaliteitsbeginsel heeft gehandeld. De Commissie zal deze vraag hierna beantwoorden.

5.4.3. Voor de beantwoording van die vraag is het volgende toetsingskader relevant.

5.4.4. In artikel 2.90, lid 5, Aw 2012 is bepaald:

‘Een aanbestedende dienst stelt bij de voorbereiding en het tot stand brengen van een overeenkomst uitsluitend eisen aan de inschrijver en de inschrijving die verband houden met en die in een redelijke verhouding staan tot het voorwerp van de opdracht.’

5.4.5. Op grond van artikel 1.10 lid 1 en lid 2 sub c en artikel 2.90 lid 5 Aw 2012 stelt een aanbestedende dienst geschiktheidseisen die proportioneel zijn ten opzichte van het voorwerp van de opdracht. Deze verplichting is onder andere uitgewerkt in art. 2.93 lid 3 Aw 2012 en in Voorschrift 3.5 F Gids Proportionaliteit (zie Advies 131, overweging 6.2.1).

5.4.6. In artikel 2.93, lid 3, Aw 2012 is bepaald:

‘Een aanbestedende dienst die als geschiktheidseis stelt dat de gegadigde eerder opdrachten heeft verricht als bedoeld in het eerste lid, onderdelen a en b, vraagt op onderdelen van de opdracht naar eerder verrichte vergelijkbare opdrachten en niet naar eerder verrichte opdrachten die gelet op de aard, de hoeveelheid of omvang en het doel van de opdracht gelijk zijn.’ [*onderstreping Commissie*]

5.4.7. In Voorschrift 3.5 F Gids Proportionaliteit is bepaald:

'De aanbestedende dienst stelt voor het toetsen van technische bekwaamheid en beroepsbekwaamheid kerncompetenties vast die overeenkomen met de gewenste ervaring op essentiële punten van de opdracht.'

5.4.8. In de Toelichting bij dit voorschrift op p. 39 Gids Proportionaliteit is onder andere het volgende bepaald:

'Bekwaamheidseisen zeggen iets over de mate waarin inschrijvers in staat geacht mogen worden de feitelijke activiteiten naar behoren te verrichten. Bij het stellen van die eisen is het van belang te zoeken naar een formulering die aansluit bij de kerncompetenties die voor een specifieke opdracht relevant zijn. Daarbij is het kritisch formuleringen van kerncompetenties essentieel; er moet worden gezocht naar ervaring op punten die van essentieel belang zijn (kerncompetenties). Het beperken tot het benoemen van de meest essentiële kerncompetenties is soms lastig, maar is wel nodig om een zo goed mogelijke marktwerking te krijgen. (...) Teveel en te specifieke kerncompetenties definiëren én daarbij vragen naar referenties per kerncompetentie zou wel eens zoeken naar een schaap met vijf poten kunnen worden. Daardoor wordt de markt sterk verengd, hetgeen noch in het belang van aanbestedende diensten noch in het belang van potentiële inschrijvers is. (...)'

5.4.9. Voorschrift 3.5 F Gids Proportionaliteit vereist niet dat de door de aanbestedende dienst vastgestelde kerncompetenties in de aanbestedingsstukken dienen te worden geëxpliciteerd. Naar het oordeel van de Commissie is vereist dat de vastgestelde kerncompetenties in de aanbestedingsstukken worden vertaald in eisen waaraan de technische bekwaamheid en beroepsbekwaamheid van gegadigden of inschrijvers zullen worden getoetst (Advies 131, overweging 6.2.3). De ervaring die voor beklagde blijkt van essentieel belang is, is dat de opdrachtnemer in staat is zorgvuldig en wetenschappelijk verantwoord opgravingen te doen in Archeoregio 13.

5.4.10. Het is vervolgens de vraag of deze kerncompetentie essentieel is voor de uitvoering van de onderhavige opdracht. De Commissie beantwoordt deze vraag bevestigend. Een archeoregio is een gebied waarbinnen zowel sprake is van een globaal verband tussen landschap en bewoningsgeschiedenis als tussen landschapsvormende processen en het ontstaan van archeologische vindplaatsen en het bodemarchief in het algemeen. Eén van die regio's is het Utrechts-Gelders rivierengebied. Het betreft een in het verleden dynamisch gebied met een zeer diverse bodemopbouw dat uniek is in de wereld. Slechts de Mississippi delta geldt als het gebied dat qua bodemopbouw enigszins hiermee te vergelijken is, maar is op andere vlakken van de archeologie onvergelijkbaar met de archeologische vondsten in Archeoregio 13. De competentie het landschap en de bodemopbouw in Archeoregio 13 te kunnen doorgronden, te weten op welke dieptes de diverse vlakken aan te leggen, spoor- en cultuurniveaus te kunnen volgen en sporen te herkennen, vergt locatiespecifieke kennis en ervaring. Zonder deze locatiespecifieke kennis en ervaring zou een onderzoeker archeologisch materiaal onbewust kunnen vernietigen. De kerncompetentie dat een opdrachtnemer in staat is zorgvuldig en wetenschappelijk verantwoord opgravingen te doen in Archeoregio 13 acht de Commissie daarom essentieel voor de uitvoering van de onderhavige opdracht.

5.4.11. De Commissie is ervan overtuigd dat elders geen soortgelijke ervaring kan zijn opgedaan en dat deze ervaring noodzakelijk is om in staat te zijn zorgvuldig en wetenschappelijk verantwoord opgravingen te doen in Archeoregio 13 en dat de-

ze ervaring dus noodzakelijk is voor een goede uitvoering van de opdracht. De Commissie acht het daarom in het onderhavige geval proportioneel om ter zake geschiktheidseisen te stellen. De in het derde klachtonderdeel bestreden geschiktheidseis dat één van de senior KNA-archeologen ervaring moet hebben opgedaan in Archeoregio 13 acht de Commissie dan ook proportioneel in het licht van de onderhavige opdracht.

- 5.4.12. Bovendien vinden in Archeoregio 13 al jarenlang vele archeologische onderzoeksprojecten plaats, variërend van kleinere tot omvangrijke projecten waar woonwijken, natuur/recreatie, bedrijfsterreinen en infrastructuur worden gerealiseerd. Deze gestage stroom aan projecten leidt ertoe dat binnen bedrijven archeologen met ruime kennis en ervaring in genoemde regio hun werkzaamheden vaak ook volledig toespitsen op het rivierengebied. Er zijn dan ook meerdere archeologen die aan deze eis kunnen voldoen, deze groep is niet zeer beperkt.
- 5.4.13. De Commissie acht het derde klachtonderdeel ongegrond.

5.5. Klachtonderdeel 4

- 5.5.1. Ook voor klachtonderdeel 4 geldt dat klager de vraag heeft opgeworpen of beklagde door in het kader van selectiecriteria geen maximale score tot te kennen voor ervaring buiten Archeoregio 13 in strijd handelt met het non-discriminatiebeginsel van artikel 1.8 Aw 2012. De Commissie is in het verlengde van de behandeling van klachtonderdeel 3 echter van oordeel dat een eventuele problematisering van de selectiecriteria dient plaats te vinden in het licht van het proportionaliteitsbeginsel. De vraag die de Commissie hierna dan ook zal beantwoorden is of beklagde met die selectiecriteria in overeenstemming met dat beginsel heeft gehandeld.

- 5.5.2. De Commissie is van oordeel dat, hoewel in de opsomming van art. 1.10 lid 2 Aw 2012 geen melding wordt gemaakt van selectiecriteria, artikel 1.10 lid 1 Aw 2012 en de Gids Proportionaliteit ook van toepassing zijn op de selectiecriteria. In de eerste plaats is het immers zo dat art. 1.10 lid 2 Aw 2012 geen limitatieve opsomming behelst en in ieder geval in lid 2 sub c en sub d een verwijzing naar geschiktheidseisen bevat. In het verlengde daarvan volgt uit de inhoud van paragraaf 3.5.3 van de Gids ("Selectiecriteria") dat de Gids ook van toepassing is op selectiecriteria. Op p. 41 van de Gids is immers bepaald:

'De selectiecriteria kunnen inhoudelijk in beginsel vergelijkbaar zijn met de geschiktheidseisen zoals deze bij een openbare procedure worden gesteld. Op de diverse mogelijkheden voor het stellen van geschiktheidseisen is ingegaan in § 3.5.2.'

De laatstgenoemde paragraaf bevat (de toelichting op) onder meer Voorschrift 3.5 F (zie Advies 52, overweging 5.3.6).

- 5.5.3. Bij de keuze tussen een geschiktheidseis en een selectie criterium moet worden bedacht dat een geschiktheidseis kan leiden tot het blokkeren van de toegang tot de aanbesteding van marktpartijen, terwijl een selectie criterium kan leiden tot een verminderde kans op toegang (vergelijk Advies 312, overweging 5.2).
- 5.5.4. In het kader van de selectiecriteria vraagt beklagde gegadigden per perceel aan te tonen dat zij ervaring hebben op het gebied van een aantal kerncompetenties (zie per perceel paragraaf 2.5.1 Selectieleidraad, in 1.3, 1.5 en 1.7 hiervoor). Zo vraagt beklagde onder meer ervaring met het zorgvuldig en wetenschappelijk verantwoord
- uitvoeren van een archeologische opgraving;

- onderzoeken van een nederzetting uit het Neolithicum;
- onderzoeken van een of meer grafheuvels/grafstructuren uit de Bronstijdperiode;
- onderzoeken van een nederzetting uit de Bronstijd;
- opgraven van een rurale meervlaks vindplaats uit de middeleeuwen;
- onderzoeken van een nederzetting uit de IJzertijd en
- onderzoeken van een grafveld uit de Romeinse periode.

- 5.5.5. Voor deze ervaring kunnen gegadigden 10 punten behalen. Indien een van de in te zetten senior-archeologen hiermee aantoonbaar ervaring heeft opgedaan als veldwerkleider of projectleider kunnen telkens 10 bonuspunten worden behaald. Indien het onderzoek is uitgevoerd in Archeoregio 13 kunnen eveneens telkens 10 bonuspunten worden behaald.
- 5.5.6. Voor Perceel 2 en 3 is ook ervaring met het zorgvuldig en wetenschappelijk verantwoord onderzoeken van een vindplaats in Archeoregio 13 als kerncompetentie bij de selectiecriteria opgenomen. Daarvoor zijn telkens maximaal 20 punten te behalen.
- 5.5.7. Daarmee kunnen voor Perceel 1 40 punten van de maximaal 120 te behalen punten voor de kerncompetenties worden behaald met ervaring in Archeoregio 13. Dat zijn 40 van de maximale score van 240 punten voor alle selectiecriteria van perceel 1. Voor Perceel 2 kunnen 40 punten van de maximaal 80 te behalen punten voor de kerncompetenties worden behaald met ervaring in Archeoregio 13. Dat zijn 40 van de maximale score van 190 punten voor alle selectiecriteria van perceel 2. Ten slotte kunnen voor Perceel 3 50 punten van de maximaal 110 te behalen punten voor de kerncompetenties worden behaald met ervaring in Archeoregio 13. Dat zijn 50 van de maximale score van 230 punten voor de selectiecriteria van perceel 3. De Commissie maakt hierbij geen onderscheid tussen selectiepunten en bonuspunten, zoals beklagde doet, omdat dat onderscheid voor de weging niet uitmaakt. Beslissend is de rangorde van de aanmeldingen "op basis van het totaal aantal punten van de beoordeling op de selectiecriteria" (zie paragraaf 2.5 Selectieleidraad in 1.3, 1.5 en 1.7 hiervoor).
- 5.5.8. De Commissie overweegt dat beklagde met de hiervoor bedoelde zware weging van ervaring in Archeoregio 13 in het kader van de selectiecriteria mogelijk de facto een geschiktheidseis heeft gehanteerd. Deze "geschiktheidseis" is ruimer dan de met klachtonderdeel 3 bestreden daadwerkelijke geschiktheidseis dat één van de senior KNA-archeologen ervaring moet hebben opgedaan in Archeoregio 13. Zoals hiervoor in 5.4.10 en 5.4.11 is overwogen, is de Commissie van oordeel dat het essentieel is voor de uitvoering van de onderhavige opdracht dat een opdrachtnemer in staat is zorgvuldig en wetenschappelijk verantwoord opgravingen te doen in Archeoregio 13. Dat betekent naar het oordeel van de Commissie dat beklagde – wat deze kerncompetentie betreft – niet alleen geschiktheidseisen mag stellen (zie opnieuw 5.4.10 en 5.4.11 hiervoor) maar ook selectiecriteria mag hanteren. Dat beklagde met die selectiecriteria toetreding tot dit deel van de markt door gegadigden – die op zich aan de ervaringseis betreffende de senior KNA archeoloog voldoen, maar die niet dan wel beperkt over de in de selectiecriteria gevraagde ervaring beschikken – heeft bemoeilijkt, doet aan het voorgaande oordeel niet af. Nu die gegadigden de in het kader van de selectiecriteria gevraagde ervaring in Archeoregio 13 immers kunnen opdoen door samenwerkingsverbanden aan te gaan met ondernemingen die wel over deze ervaring beschikken of door deze ondernemingen over te nemen, is toetreding niet volledig uitgesloten.

5.5.9. Alles overziend komt de Commissie tot het oordeel dat de door klachtonderdeel 4 bestreden selectiecriteria proportioneel zijn in het licht van de onderhavige opdracht.

5.5.10. Klachtonderdeel 4 is daarmee ongegrond.

6. Advies

De Commissie acht onderdeel 1 van de klacht **gegrond** en de onderdelen 2, 3 en 4 **ongegrond**.

7. Aanbeveling

De Commissie ziet geen kans tot het doen van een aanbeveling.

De Commissie heeft zich ten behoeve van dit advies laten bijstaan door drs. E.K. Mietes die ten behoeve van de behandeling van de onderhavige klacht als Branche-Expert aan de Commissie is verbonden.

Den Haag, 3 augustus 2016

w.g.:

Mr. J.G.J. Janssen
Voorzitter

Prof.mr. C.E.C. Jansen
Vicevoorzitter

Mr. drs. T.H. Chen
Commissielid